

Literatur irakurketaren gaurkotasuna: Gazteen zaletasun eta jokabideak

MARI JOSE OLAZIREGI

Jarraian datozen lerroak, Galtzagorri elkarteak 1995eko abenduaren 11tik 15era, Hernanin antolatu zuen "Haur eta Gazte liburuen astea"n eman ziren hitzaldietarako prestaturiko gogoetak dira. Ihardu-naldi hauen helburu behinena egun Haur eta Gazte Literatura deitzen zaionaren inguruko hausnarketa egitea zelarik, niri egokitu zitzaidan egungo euskal gazteen irakurketa ohitura eta gustuez hitz egitea.

Komunikabideen gailentasuna nagusi den mende amaiera hau ez da, askorentzat, irakurketaz hitz egiteko unerik aproposena, eta, zentzu honetan, kultura tipografikoak (liburuarenak, alegia) telepolisaren ingurune honetan duen pisu eskasaren berri ematen diguten baieztapenak aski ezagunak ditugu aspalditik.

Ildo beretik, gazteen irakurketaz ihardutea, anakronismo hutsa gerta daiteke espainiarren ia erdiak inoiz libururik ez duela irakurri jakin ondoren (edo %20ak ez duela liburu bakar bat etxean). Savaterrrek *La infancia recobrada* liburuan aipatzen zituen "gaztetako irakurketek sortutako griña eta desio izugarriak" gogoratzeak, seguraski, irribarre bat baino gehiago sortarazten du, gure gazteek irakurketa-rekin dituzten harremanak ez baitirudite oso "pasiozkoak".

Halere, ez dezala inork pentsa irakurketaren onuren aldeko diskurtsuak kontu zaharrak direnik, iharduera honen inguruko eztabaidarik sutsuenak mende honetakoak baitira. A.M. Chartier-en ustetan, 1950ra arte ez zen eman irakurketak egun gizarte mailan duen pisua-ren inguruko eztabaidarik, ez eta irakurketa-ekak sortzen dituen kale-teen ingurukoa. (Chartier, A.M. & Hébrard, J., 1994).

Irakurketa ohituraz

Irakurketa kontuak aipatzen direnean gogoratzen diren datu kuantitatibo horietako batzuk aipatu nahiko genituzke, lehenengo eta behin.

Espainiako Kultura Ministeritzaren 1990eko datuak erabiliz (*Equipamientos, prácticas y consumos culturales de los españoles*), esan dezagun, Espainia dela Europako Elkarte Ekonomikoan irakurketa indizea txarrenetakoa duena, guztien artean azkenaurrekoa izanik (baina bigarrena liburuak erosten: Estatuan dauden 700 argitaletxeek 50.000 titulu berri argitaratzen dute urtean). Badirudi, espainiarrek 5 liburu irakurtzen dituztela bataz-beste urtean. Gazteak direla gehien irakurtzen dutenak, eta gazteen artean, emakumezkoak.¹ Gazte hauei dagokienean, halere, aipagarriak dira zenbait datu. Gazte batek 121 minutu pasatzen ditu egunean telebista ikusten, 75 minutu lagunekin hitz egiten eta 14 minutu bakarrik liburu bat irakurtzen.

Euskal Herriko gazteei dagozkien datuak soilik kontuan hartuko bagenitu (ikus *Jóvenes vascos 1990* liburua), honako emaitza hauek lortu ditugu 15-24 urte bitarteko gazteen aisialdiako iharduerez (astean behin gutxienez burutzen direnak):

EKINTZA	1986 URTEA	1990 URTEA
tabernetara/kafetegiet. joan	76	85
pub, diskotekak	34	45
liburuak irakurri	51	44
etxean musika entzun	81	86
zinemara joan	22	19
pasiatu, eserlekuetan eseri	52	44
txangoak, pasioak	14	12
emankizunetara joan	7	5

(1) Honako hau genuke, aipatutako Ministeritzaren ikerketa horren arabera, adinaren arabera irakurketa-maiztasuna:

adina	irakurtzen dute (%)	egunero irakurtzen dute(%)
18-19	82,6	21,8
20-24	76,8	27,1
45-64	47,1	12,7
65 edo gehiago	33,8	9,0

44 urtetik aurrera irakurketa indizea nabarmen jeisten dela dakusagu bertan.

Dakusagunez, gurean ere, gorago aipatzen genuen joera da nagusi: nahiz eta gazteak izan irakurzaleenak, irakurketa-maiztasuna eta ohitura nabarmen jeitsiz doa azken urteotan.

Gazteen literaturaren gorakadaz

Ezagunak dira eta ez gaurkoak, Gazte Literatura Haur Literaturaz bereizten saiatu diren teorizazio eta azterketak (ad.: Cervera, J.: "La literatura juvenil a debate", *CLIJ*, 75 zb, 1995ko iraila, 12-16). Zentzu honetan, inork gutxik jartzen du egun dudatan Literatura mota honen pisu eta hedakuntzaren garrantzia.²

Haur/gazteei "bideratutako" literatura lehenengo eta behin, literatura dela baieztatzen da, azken batean, Borges-en baieztapenak geure eginez, testuak ez baitira hainbeste aldatzen, aldatzen dena "irakurketa moduak" baitira. ("Nota sobre (hacia) Bernard Shaw", *Otras Inquisiciones*, 1951).

Kontestu honetan, azken urteotan (80eko hamarkadan bereziki) Haur eta Gazte literaturak ezagutu duen gorakada, produkzio editorialean izan duen pisuan islatzen da. Espainiako eta gure arteko datuak erkatuz:

ESPAINIAKO HAUR-GAZTE LITERATURA PRODUKZIOA (Ministerio de Cultura: *Panorámica de la edición española de libros 1994*)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Haur /gazte literatura	4986	5324	4962	4656	4568	4230
% produkzio guztiaren barruan	12,88	12,61	11,30	9,19	9,26	8,28

ESPAINIAKO HAUR-GAZTE LITERATURAREN PRODUKZIOAREN
GORAKADA/JEITSIERA 1989tik 1994ra:

urtea	89-90	90-91	91-92	92-93	93-94
jaitsiera/ igoera	+6,8	-6,8	-6,2	-1,9	-7,4

(2) Garrantzi honen lekuko ditugu azken garaiotan nahiz Espainian nahiz Euskadin antolatu diren Ihardunaldi eta Simposioak. Gertuenak soilik aipatzekotan gogora ditzagun 1994an Salamancan antolaturiko "III Simposio Nacional sobre Literatura Infantil y Juvenil", 1994an ere Sevillan buruturiko XXIV Congreso del IBBY edo eta gertuagokoak gogoratzeko 1995eko azaro eta abenduan Gasteiz, Miarritze eta Hernanin Gazte Literaturaz antolaturiko ihardunaldiak.

EUSKADIKO HAUR-GAZTE LITERATURA PRODUKZIOA (J.M. Torrealdaik *Jakin* aldizkariaren 90.zenbakian emandako datuen arabera)

	1990	1991	1992	1993	1994
Haur /ga.li.	277	350	250	220	303
% produkzio totalaren barruan	33,5	36	25,5	18,5	27,3

HAUR ETA GAZTE LITERATURAREN PRODUKZIOAREN HAZKUNDEAREN BILAKAERA (%)

89-90	90-91	91-92	92-93	93-94
-2,5	+24,8	-23,6	-17,2	-40,2

Euskarazko Haur eta Gazte-Literaturak azken urteotan ezagutu duen beherakada (125 liburu gutxiago 1993 eta 1994 urteetan) saturazio-puntuaren egotearen adierazle ote den egiten du galde Torrealdaik.

Bestalde, literatura-mota honek gure produkzioan duen pisua Estatuko beste hizkuntzatan duena baino askoz garrantzitsuagoa dela nabarmendu beharrea gaude. 1994ko zenbakiei begiratu, literatura-mota honek gure artean produkzioaren %27,3a betetzen badu, katalanen liburugintzan %17,1a eta galegoenean %11,4a. (Gaztelera-zko produkzioan, lehen esan bezala, produkzio totalaren %8,28a bakarrik da liburu mota honi dagokiona).

Horrekin batera, aipagarria da, Torrealdairen artikuluan azpimarratzen denez, gure artean argitalpen gehien ezagutu dituzten liburuen ranking-a egingo bagenu, lehenengo lekuan haur-gazte literaturako bi azalduko litzaizkigukeela: *Pernando Amézketarra* (J.A.Ormazabal) eta *Bi letter jaso nituen oso denbora gutxian* (Bernardo Atxaga) biak hamabi argitalpenekin.

80ko hamarkadan ezagutu zuen "boom" a literatura-mota honek. Arrakasta honen atzean honako arrazoi hauek dakuski Angel Basantak:³

- Eskolaritatearen luzapena (derrigorrezko hezkuntza 14 urtetik 16 urteraino hedatu da).
- Liburutegien hedapen eta sendotzea.

(3) *Amigos del Libro*, 27, 1995ko urtarrila-maiatza, 61

- Argitaletxeen ugalketa eta ardura.
- Ikerlarien azterketa eta teorizazioak.

HAUR/GAZTEEN LITERATURA MINTZAGAI: AZTERKETA ETA IHARDUNALDIEN OPAROTASUNA GUREAN

Literatur-produkzioaren gorakada horren ondorioz, gai honen inguruko azterketak ugaritu eta sendotuz joan dira bai hemen bai kanpoan.

Azterketa horietako batzuk aipatzekotan, gure artean, besteak beste, Seve Callejaren *Haur Literatura Euskaraz. Lehenengo irakur-gaietatik 1986ra arte* (1994) liburu mardul eta interesgarria; egile berak lankidetzan argitaratutako *Haur literatura* (1993); UEUn 1993an antolatutako ikastaro baten ondorioz sortutako *Haur literaturaren inguruan*; Gasteizen 1993ko urrian egindako Ihardunaldietan esandakoak biltzen dituen *Haur Literaturaz Hegats* aldizkariaren ale monografikoa; *Lumaki: Euskadiko haur eta gazteen literatura* (Haur eta gazte liburuaren lehen Aretoriari buruzko argitalpen berezia 1990ean),... etab. luze bat. Ilde beretik doaz, jenero honen ezagutza oparoa adieraziz *CLIJ* aldizkarian euskal produkzioaz Xabier Etxaniz-ek egindako artikulua (azkena 1995ko urrian, 76. zenbakian).

Ikerlanekin batera, literatura-mota honen inguruan dauden argitalpenak aztertzeke dokumentazio gune garrantzitsuak sortu dira azken urteotan gure artean. Aipagarrienak *Donostiako Udal Liburutegiko Haur Liburuaren Dokumentaziogunea* (oraintxe argitaratu dute beraien *Erreferentzi Obren Katalogoa*) eta Eskoriatzako Irakasle Eskolako "Haur Literatura Mintegia" zeinak, beste ekitaldi askoren artean 1992az geroztik *Kukumira* izeneko aldizkaria argitaratzen duen, aldizkako publikazioen hustuketa eta Irakurgaien-gida interesgarriarekin batera. Informazio eta hedapen helburu bera dauka, gure artean Haur eta Gazte literaturako obren egile ezagunek (Xabier Etxaniz, Manu Lopez Gaseni, Gerardo Markuleta eta Patxi Zubizarreta) argitaratu berri duten gida: *Debekatuak. Gazte-literatura irakurketa gida* (1995).

Informazioa eta gertuagoko ezagutza lortu asmoz, 1990az geroztik Euskal Idazleen Elkarteak "Idazleak eskoletan" deitu zuen egitasmoa darama aurrera. Gure artean egile/irakurle eskolatu arteko harreman hau positibotzat jo bada ere, Espainiako hainbat lekutan sortu da zerresanik. Eztabaida hauetan duela 15 urtez Estatuko zenbait herrialdetan, Katalunian kasu, egiten den ekimen honen inguruan dauden interes komertzialak salatzen dira. (Ikus ekitaldi hauen egokitasunaz *CLIJ* 75.zenbakian dauden artikulua). Antzeko ekintzak era-

man dituzte aurrera argialetxeek, Gipuzkoako Editoreen Elkarteak Gipuzkoako Foru Aldundiak babestuta, eta Gasteizko Udalak Araban.

Gazteen irakurketaz. 1990eko eta 1994ko gure inkestak

Kontestu honetan kokatu nahi izan dugu 1990ean hasiera eman genion gure ikerlana. Ikerlan honen emaitzak oraindik behin-behinekoak direla onartuz ere, (Bergarako Udalaren "Justo Garate Arriola" Bekari esker burutzen ari garen Doktorego Tesiaren zati bat baita), euskal gazteek zer irakurtzen zuten argitzea genuen helburu.

Horretarako, 50ko hamarkadaz geroztik sendotuz joan den Irakurketaren-soziologiaren emariak geure eginez, irakaskuntzan dihardugunoi maizegi sortzen zaizkigun arazoak argitzeko hasi ginen lanean. Helburua edozeinen buruan dabilzan galderei erantzuna ematea zen: egokiak al dira ikasleei irakurtzeko agintzen dizkiegun liburuak?. Zenbat irakurtzen dute gure ikasleek? Zeintzuk dira irakurketa horren nolakotasuna eta arrazoiak? Galdera arrunt baina erantzun zailekoak, izan ere, egile-obra-irakurleak osatzen duten trinoioan azkena baita, dudarik gabe, ezezagunena (eta salmenta datuak ez dira beti fidagarriak, saldutako liburu baten atzean ez baitago beti irakurketa bat: Espainian erosten diren haur-literaturako liburuetatik %78a bakarrik irakurtzen omen da edo %67a Alemanian.)⁴

Gure kezkek horiek izanik, 1990ean Hego Euskal Herrian eredu euskaldunetan ziharduten ertainetako 58 ikastetxetan 3.000 inkesta inguru egitea erabaki genuen. Eskoletara igorri genien "*Irakurketa-ohiturei buruzko Inkesta*" hartan irakurketa maiztasuna eta gustuak aztertzen genituen.⁵

Bigarren saio batean, 1994ko maiatzean, beste inkesta bat egitea erabaki genuen. Kontuan izan behar da, bigarren galdaketa hau 18-20 urte arteko gazteei bideratua dagoela. Helburua honako hau zen: eskolatik irten eta gero gazte hauen irakurketa-gustuen nola aldatzen den aztertzea.

Bigarren inkesta honetarako 200 kasutako lagin bat nahikoa izango zela pentsatu genuen. Kasu horiek lortzeko, aurreko inkestako 710

(4) Gabriel Zaid idazle mexikarra haruntzago doa. Honen iritziz, erosten diren 100 liburutatik 5 bakarrik irakurtzen dira.

(5) Ikus emaitzak honako artikulutan: Olaziregi, M.J.: "Gazteen (irakurketa) gustu eta disgustuak", *ASJU*, XXVII-3, 1993,821-875 edo eta "ertainetako gazteen irakurketa gustu-disgustuak", *Hegats*, 9 zb, 1994ko urtarrila, 21-47.

elkarrizketatu aukeratu genituen. Guztira 183 lagunek erantzun zigten. Azken erantzun-tasa 1/3,7koa izan zelarik.

Esan gabe doa, bigarren lagin honek ez duela lehenengoak zuen kalitate eta balioa. Kontuan hartzekoa da, lagin honetan azaltzen direnek irakurzaletasun handiagoa ezezik euskara-maila hobea ere badutela, eta ondorioz, erantzunak oso baldintzatuak leudekeela. Guziarekin ere, desberdintasunak desberdintasun, inkesta hau joera nagusien azterketarako baliagarri suertatuko zaigulakoan gaude.

1994ko inkesta honetan, galdesorta 6 multzotan banatu genuen, jarraian datozen puntuotara bideratu genituelarik gure galderak:

- Irakurketa-ohiturak.
- Liburuen eskuraketa.
- Zaletasun eta lehentasunak.
- Irakurketaren ondorioak.
- Aisialdia eta kultur kontsumoa.
- Gizarte-jarrerak.
- Saillkapen datuak.

1994ko inkestaren zenbait ondorio

a) Irakurketa maiztasuna: (Lehenengo galdera: *Zein maiztasunekin irakurtzen dituzu NOBELAK eta IPUINAK euskaraz eta gazteleraz?: egunero; astean zenbait aldiz hilean zenbait aldiz edo gutxiagotan; inoiz ez*)

Adinak gora egin ahala, irakurketa-ohitura gutxitu egiten da. Ikasleen erantzunak kontuan hartuz, gutxiago irakurtzen dute guztiek gaur egun duela lau urte baino. Honekin batera, guztiz adierazgarria da jeitsiera hau euskarazko irakurketetan ematen dela batipat: erdarazkoari dagokionean, desberdintasunak ez dira hain handiak. Beraz, urteak aurrera joan ahala (eta ertainetatik irten eta gero), gero eta gutxiago irakurtzen dute gure ikasleek euskaraz. Adin horietan (18-20) erdarazko irakurketen nagusigoa dudaezinezkoa da.

Aipa ditzagun maiztasun horretan esanguratsuak diren zenbait alderdi. Sexuaren arabera desberdintasunik baldin badago (neskek maiztasun handiagoz irakurtzen dute), adinaren arabera desberdintasunak ez dira nabarmenak. Amaren ikasketa-ezak maiztasun handiagoko irakurketa du ondorioztat, eta honekin batera bada esangu-

ratsua suertatzen den alderdi bat: ama euskaldunzaharra izateak euskarazko irakurketa bultzatzen du nabarmen.

- b) Udan, eskolatik kanpo irakurritako liburuak: (Hirugarren galdera: *Joan den udan eskola edo unibertsitateko programatik kanpo irakurri zenituen liburuak aipa itzazu (osorik irakurritako liburuak bakarrik):*

1994ko udan irakurritako liburuak	1990eko udan irakurritako liburuak
1-Behi euskaldun baten memoriak (B.Atxaga)	Saturno(A.Urretabizkaia)
2-Obabakoak(Atxaga)	Sugeak txoriari begiratzen dionean(Atxaga)
3-Babilonia(J.M.Irigoien)	Ehun metro(Saizarbitoria)
4-El clan del oso cavernario(J.Auel)	Bi letter jaso nituen oso denbora gutxian
5-Narrazioak(Sarrionaindia)	Izurri berria(G.Garate)
6-El médico(N.Gordon)	It(S.King)
7-Cuentos de Eva Luna(I.Allende)	Obabakoak(B.Atxaga)
8-Los Pilares de la Tierra (K.Follet)	Hamasei egun Urgainen (J.A.Loidi)
9-Viven(P.Read)	Bi anai (Atxaga)
10-No sin mi hija (Madhmoody)	Goizuetako ezkongaiak (G.Garate)

1990eko udan irakurritako autoreak	1994ko udan irakurritako autoreak
B.Atxaga	1-B.Atxaga(1)
S.King	2-A.Vázquez Figueroa*
G.Garate	3-I.Allende(14)
A.Christie	4-S.King(2)
A.Urretabizkaia	5-J.Auel(26)
R.Saizarbitoria +	6-J.M.Irigoien(17)
W.C.Andrews	7-J.Sarrionaindia(18)
J.Verne +	8-N.Gordon *
A.Lertxundi	9-A.Christie (4)
Kirikiño+	10-G.García Márquez*

* 1994an bakarrik agertzen diren autoreak

+ 1990ean bakarrik agertzen diren autoreak

() 1990eko ranking-ean zuen postua

Zerrenda hauek begiratu, honako hau esan genezake:

- b.1) 1994ko zerrendan 10 liburutatik 6 gazteleraz daude, 1990ekoan hamarretik bat. Beraz, gaztelerazko irakurketen gorakada nabarmena da.
- b.2) 1994ko zerrendan berriak diren autore guztiak "erdaldunak" dira, edo hobeto esanda, gazteleraz argitaratzen dute: Vazquez Figueroa, N.Gordon eta García Márquez. Horrezaz gainera, badira zerrendetatik desagertu diren zenbait autore eta 1990ean bakarrik agertzen direnak: R.Saizarbitoria, J.Verne, A.Hitchcock, Kirikiño, Gosciny, E.Blyton, I.Zabaleta, M.Ende, Txillardegí, Gereño, M.Gripe eta M.Zarate.
- Desagerketa hauetan eta nobedade hauetan, fantasiatik errealmoranzko bira ikus daiteke, eta zentzu honetan, misteriozko nobelek behera (Hitchcock, Blyton,..) egiten duten bitartean, gai soziala eta existentziala duten nobelek gorantz egiten dute. Bestalde, desagertu diren autore horien artean, batzuk bereziki gazteenentzat edo 11-13 urte artekoentzat egokiak direnak ditugu (Blyton, Gosciny) eta beste batzuen kasuan, euskaldunenean batipat, eskolarekin lotutako irakurketa soma daiteke).
- b.3) Atxagaren nagusigoa nabarmena da bi kasuetan. 90eko zerrendan 10 liburutatik 4 Atxagarenak badira, 1994koan 10etik 2. *Obabakoak*-en gorakada azpimarratzekoa da 1994ko zerrendan.
- b.4) Zaletasunen artean badira desberdintasun handiak sexuaren arabera. Nesken gogokoak dira nabarmen: Atxaga, Allende, Irigoien, Gordon, Christie eta García Márquez. Mutilen gogokoak: S.King eta Auel. Horretaz gainera, autore beraren kasuan, Atxagarenean adibidez, badira sexuek desberdintzen dituzten zaletasunak: *Behi euskaldun baten memoriak*-en zaletuak %16,7a neskak diren bitartean %1,4a mutilek osatzen dute. *Obabakoak*-en kasua guztiz kontrakoa da: zaletuen %8,1a mutilak dira eta %4,6a neskak.
- c) Etxean duten liburu-kopuruari dagokionean, guztiek dituzte liburuak etxean. %2,2ak bakarrik ez du. Batz bestekoa 39 liburutakoa da eta azken urtean 5 liburu erosi zituzten batz beste. Hala ere, inkestaren %84,4ak liburuak lagunek uzten dizkiotela onartzen du eta %15,6ak ezetz. Azken urtean lagunek utzitako liburuen batz bestekoa 3,4 liburutakoa da.

Liburutegietara joateko ohiturarik ez dago. %64,3ak ez dela joaten onartzen zuen eta %35,7ak bakarrik baietz. Maileguan hartutako liburuen batz bestekoa 5 liburutakoa da.

- d) Bederatzigarren galderak, liburuak aukeratzekoan zein alderdi hartzen duten kontuan neurtu nahi du. Kontuan har zitzaketen alderdien artean honako aukera hauek ematen genizkien: jendearen iritzia, titulua, autorea, kritika, euskaraz egotea, itxura, irakaslearen iritzia.

Emaitzei begiratu, argi dago liburu bat aukeratzekoan "*jendearen iritzia*" dela aukeraketan pisu handiena duena (datu hau 90eko inkestan ere ematen zen). Jarraian titulua eta autorea datoz. Liburuaren itxura da, adinak gora egin ahala, eragin gutxien duena.

- e) Hamabigarren galderak nobeletatik/ipu in liburutatik lortu nahi dena zuen galdekizun. Aukeren artean, erantzun ludikoenetik (entretanimendua lortu) erantzun funtzionalenera (kultura hobetu, hizkuntza hobetu, jokabideak eta arriskuak ulertu) eskeintzen genizkien. Emaitzak guztiz esanguratsuak izan dira: kurioa suertatzen da, irakurketa estetiko beharko lukeen honetan, berez itxura "*funtzionala*" edo daukaten etekin eta onurak lortzea. Entretanimenduaren ondotik kultura eta hizkuntza hobetzea datozelarik, badirudi irakurlearen gehiengo bere prestakuntza hobetu asmoz hurbiltzen dela liburuetara.

Azken hitza: hutsune eta iradokizunak

Gure azterketa soziologikoen emaitzak ikusi ondoren, ondoko bederatz puntutan laburbilduko genituzke hauetatik ondoriozta daitezkeen iradokizunak:

- 1) Euskarazko irakurketa ohitura jeitsi egiten da nabarmen eskolatik irten eta gero. Zentzu honetan, erdarazkoa berdintsu mantentzeak euskal literaturarekiko zaletasun eta interes gutxi adierazten ditu. Eskolako zirkuitotik oso euskal idazle gutxi aterako litzateke (Atxaga litzateke, seguruenik, salbuespen bakarra).

Diruedienez, eskoletan ez dugu euskarazko irakurketarako joerarik sortzen ikasleengan. Nobedade gutxi ezagutzen du ikasleak bai interes faltagatik, bai ezagutza hori eman dadin bideak ez direlako egokitu. Azken batean, badirudi, euskarazko irakurketa sendo dadin, bide eta kanal berriak saiatu behar dituela Euskal Literaturak irakurlearengana heldu nahi badu behintzat. Eskolatik at dagoen irakurlearen potentzial honengana hurbiltzea genduke, beraz, erronkarik nagusia.

Ezinbestekoa da eskolako zirkuitotik irtetea, baldin eta helburu literarioz burutzen den irakurketa-zaletasuna sendotu nahi bada. Askotan esandakoa da (besteak beste R. Escarpit-ek *La faim de lire*

liburuan) eskola (bakarrik) ez dela irakurzaletasuna ziurtatzeko lekua. Are gehiago: eskolan bakarrik ohinarritutako irakurzaletasunak ez du irauten. Familia eta gizartean errotutako iharduera behar du izan honek, baldin eta benetako giza-praxi bihurtu nahi badu.

2) Neskak dira gehien irakurtzen dutenak, nahiz eta, adinak gora egin ahala, zaletasun hau jeitsi. Honekin batera, zer pentsatu asko ematen du irakurketa maskulino /femenino dikotomia egoteak: gizarteko sexu-rol desberdintasuna dakusa bertan aditu askok.

Emakumezkoen nagusitasun hau mendebaldeko hizkuntza gehienetan ematen da. Halere, Berstellman Fundazioa⁶ 1994an Europako hainbat estatutan burututako ikerketa batean esaten denez, Espainian gertatzen dena bestelakoa da. Dirudenez, Espainian irakurlegoaren gehiengoa gizonezkoek osatzen dute (ohiki irakurtzen dutenen artean %54a gizonezkoa da eta %46a emakumezkoa). Heziketa eta rol matxisten isladak, dudarik gabe.

1994ko galdaketaren arabera, eskolaz kanpo irakurri dituzten autoreen artean ez dago egile euskaldunik, eta erdaldunen artean euskarara itzuligabeak dira nagusi. Interes falta honi dagokionean, lehenengo puntuak esandakoak gogoratu nahiko genituzke: euskal literatura eskola zirkuituan mugitzen da bereziki. Eskolaz at, dirudenez, zirkuitoa ahula da eta indartu beharrekoa. Zeregin handia liburu-produkzioaren munduan dabiltzanek daukatena: argitaletxe, banatzaile, kritikari, agente,...

3) 1994ko zerrendan best-sellerrak dira nagusi, hauen artean, Isabel Allende eta Noah Gordonen kasuak azpimarra ditzakegularik. Datu hau egun dauden joera nagusienekin bat dator. Azken batean, milioika ale saltzen duten autore hauen atzean marketing eta banakuntza egokiak baitaude.

Hainbestetan aipatu izan den irakurketa-literarioaren demokratizazioak, literatura/sub-literatura arteko desberdintasunak apurtuz, irakurketa masiboak, "errazagoak" bultzatu ditu. Medien oihartzun handiak dituzten liburu mota hauek (erritmo arinekoak, linealak gehienetan,...) irakurlea engantxatu egiten dute.

4) "Gehiegizko errazkeria" dakusagu gazteei zuzendutako liburuak gomendatzerakoan. Gazteari "gustoko, irakurgarri eta baliaga-

(6) Aztertutako estatuak Alemania, Erresuma Batua, Frantzia, Italia, Holanda eta Hungria dira. Ikerketa hau argitaragabe dago.

riak" suertatuko zaizkion liburuak proposatzerakoan, maizegi ahazten gara Literaturan klasiko bihurtu diren titulu askoz. Kasu gehienetan, irakurketa errezen aitzakian kalitate eskaseko tituluak gomendatzen dira, Literatura Unibertsalaren hondarean klasiko bihurtu diren irakurketa kilikagarriak baztertzuz. Gazteen gustoko suerta daitezkeen titulu ezagun batzuk aipatzekotan, besteak beste, hortxe genituzke: Joyceren *Artistaren gaztetako portreta*; Musil-en: *Törless gaztearen gogoetak*; Kafkaren *Aitari gutuna*; Ana Frank-en: *Egunkaria*, Salingerren: *Zekale artean harrapaka*; Vargas Llosa-ren: *La ciudad y los perros*, *Cachorros*, Turgeniev: *Lehenengo maitasuna*, Nabokov-en: *Lolita*, Hesse,...

- 5) Irakurketa ohitura ez da eskolan bakarrik finkatzen: familia eta ingurunearen eragina dudaezinezkoak dira. Zentzu honetan irakaskuntzan burutu beharreko ahaleginetan gurasoen eta liburu-zainen lankidetzak egokia litzateke. Azken batean, Fraisse eta hainbat adituk Frantzia frogatu dutenez, gurasoen maila akademiko/ekonomikoak adinako eragina du guraso horiek benetan duten irakurzaletasun eta ohitura. Irakasleok ezezik, aipatutako talde guztion (guraso, bibliotekari, editore,...) ahalegin bateratua da benetakoa irakurketa-ohiturak sendotzeko bide bakarra.
- 6) *El mundo de Sofía* bezalako obrek adin guztietako (gazte/heldu) irakurleen artean duten arrakastak, testu on eta erakargarriak duten ezaugarri nagusienetakoa erakusten digute: adin sailkapenak gaindituz guztientzat suerta daitezkeela interesgarri. Historian zehar haurrentzako idatzitako obrek helduengan izan duten harrera literarioak (eta alderantzizkoak ere bai) testuaren anizkotasun eta emankortasunaz hitz egiten digu.
- 7) Gazte-literatura deitzen zaionaren ezaugarri nabarmenenak eman beharko bagenitu, besteren artean, honako hauek aipatu beharko genituzke: protagonistaren nortasunaren garapenarekiko ardua, irakurlea inplikatzeko teknikak, misterioa/intriga, irakurlearen adinarekiko errespetua, argitasuna,... Hauekin batera, gogoragarria da testu onek betidanik izan duten ikutu subertsiboa: (Mark Twain, L.Carroll, Dahl, Nöstlinger,... bezelakoek jasotako zentsurak gogora ditzakegu). Azken urteotan liburuen kalitatea zaintzeko egiten ari den ahalegin editorialak (CLIJ, 76) aurrera jarraitu behar duelakoan gaude.
- 8) Gazteen irakurketa gaitasuna ez da gutxietsi behar. Irakurketa zerrenda zabalak eskaini behar dira eskoletan, norberaren erritmoa errespetatuz, ahal delarik didaktismoak baztertzuz. Horretara-

- ko, irakasleak birziklatu behar dira (serioski eta ez montaje akademiko gisara). Honekin batera, frogatua dago medioak liburuetsai baino gehiago lagungarri bilaka daitezkeela. Prejuizio zaharrak baztertuz, medioez baliatu behar gara irakurzaletasuna sendotzeko.
- 9) Irakurtzeko obligaziorik ez dago (cf. Pennac). Ezin dugu inor atsekabetu eta baztertu, *Zelig*-eko protagonistaren antzera, *Moby Dick* irakurri ez duelako. Ezinbesteko gauza gutxi dago, eta irakurketari dagokionean, defendaezinak dira gaur egun *derrigorrez* irakurri beharreko liburu-zerrendak.

Bibliografia

- ALONSO, S.: "Los cinco sentidos de la lectura", *LEER*, 79.zb, 1995eko udazkena, 24-28
- CALLEJA, S. et al.: *Haur literatura*, Bilbo, Labayru, 1993
- : *Haur Literatura Euskaraz: Lehenengo irakurgaietatik 1986ra arte*, Bilbo: Labayru Ikastegia, 1994
- CENDÁN PAZOS, F.: *Medio siglo de libros infantiles y juveniles en España (1935-1985)*, Madrid: Ed.Pirámide, 1986
- CERVERA, J.: *Teoría de la literatura infantil*, Bilbo, Mensajero, 1991
- : "La literatura juvenil a debate", *CLIJ*, 75.zb, 1995eko iraila
- CHARTIER, A..M. & HÉBRARD, J.: *Discursos sobre la lectura (1880-1980)*, Bartzelona, Gedisa, 1994
- ELKAR LANEAN: *Lumaki. Haur eta gazte liburu en Euskadiko lehen Aretoari buruz argitalpen berezia*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritz, 1991
- : *Haur Literaturaren inguruan*, Iruñea: UEU, 1993
- : *Haur literaturaz, Hegats* (ale monografikoa), 1994
- ELZO et al: *Jóvenes españoles 1989*, Madril: SM, 1989
- : *Jóvenes vascos 1990*, Eusko Jaurlaritz, 1992
- : *Jóvenes españoles 1994*, Madril: SM, 1994
- ETXANIZ, X.: "País Vasco. Consolidación literaria (1994)", *CLIJ*, 76.zb, 1995eko urria
- et al: *Debekatuak. Gazte-literatura irakurketa gida (1995)*, Gasteiz: Gasteizko Udala, 1995
- EUSTAT: *1994ko laburpena*, Gasteiz, 1994
- FERNÁNDEZ, V.: "1994. Correcta contención", *CLIJ*, 76.zb, 1995eko urria
- GARCÍA NOVELL, FCO.: "Las nuevas tecnologías al servicio del libro y la lectura", ELKAR LANEAN, *Y Congreso Nacional del Libro infantil y juvenil*. Avila,

- 1993", Madril: Asociación Española de Amigos del Libro Infantil y Juvenil. 111-121
- LEER aldizkaria: "La novela juvenil reaparece con fuerza", *Leer*, 79.zb, 1995eko udazkena, 70-71
- MAÑA, T.: "Señas de identidad en las colecciones juveniles", *CLIJ*, 72.zb, 1995eko maiatza
- MARTÍN, A.: ¿Por qué literatura juvenil?, *CLIJ*, 72.zb, 1995eko maiatza
- MAS ESTEVE, A.: "La difusión y el marketing del libro", *ELKAR-LANEAN*, op. cit, 37-57
- MINISTERIO DE ASUNTOS SOCIALES: *Población menor de 18 años en España y su entorno familiar*, Madril, 1991
- MINISTERIO DE CULTURA: *Panorámica de la edición española de libros 1994*, Madril, 1995
- NOBILE, A.: *Literatura infantil y juvenil. La infancia y los niños en la civilización tecnológica*, Madrid: Morata, 1992
- PETRINI, D.: *Estudio crítico de la literatura juvenil*, Madril, Rialph, (1958),1981
- POSTMANN, N.: *Divertirse hasta morir. El discurso públi en la era del "Show-busines"*, Bartzelona: La Tempestad, 1991
- RICO, L.: *Castillos de arena. Ensayo sobre literatura infantil*, Madril: Alhambra, 1986
- RODRÍGUEZ ALMODÓVAR, A.: "La educación literaria en la pubertad", *CLIJ*, 72.zb, 1995eko maiatza
- TEIXEDOR, E.: "Literatura juvenil y las reglas del juego", *CLIJ*, 72.zb, 1995eko maiatza
- VIÑAO FRAGO, A.: "Cultura tipográfica y cultura televisiva", *ELKAR LANEAN*, op. cit. 123-145